

Nya perspektiv möter ideologistyrd kritik

Slutreplik till Lennart Andersson Palm

MARIA SJÖBERG* Göteborgs universitet

Lennart Andersson Palm har låtit publicera kritiska synpunkter på läroboken *En samtidig världshistoria* (Lund: Studentlitteratur 2014). De rör skulden till andra världskriget. I ett första inlägg hävdar Palm att lärobokens skildring resulterat i att det nationalsocialistiska Tysklands roll har tonats ned, och att Sovjetunionens ansvar har framhävts.¹ I ännu ett inlägg upprepar han anklagelserna och säger sig också ha förväntat sig en kommentar från bokens huvudredaktör.² I egenskap av det sistnämnda vill jag understryka att den som läser de kapitel i bokens femte del, där andra världskriget skildras, kan förvissa sig om att Palms anklagelser fullständigt saknar grund, och det klargörs också i Martin Hårdstedts respektive Klas-Göran Karlssons svar.³ Av den anledningen finns ingen anledning att här ytterligare bemöta Palm. (Det kan dessutom nämnas att Klas-Göran Karlssons kapitel avhandlar tiden 1945–2010, alltså efterkrigstiden.) Palm åberopar dock omsorg om kommande studentgenerationer som enligt honom blir ”närmast ignoranter beträffande både andra världskriget och dess förspel”.⁴ Påståendet ger skäl för att säga något generellt om de studentperspektiv som väglett tillkomsten av *En samtidig världshistoria*.

* Professor i historia

1. Lennart Andersson Palm, ”Grovt revision av andra världskrigets historia”, *Historisk tidskrift* 135:3 (2015).

2. Lennart Andersson Palm, ”Replik om ett lärobokshaveri”, *Historisk tidskrift* 136:2 (2016).

3. Klas-Göran Karlsson, ”Att skriva och bli tillskriven lärobokshistoria: Svar till Lennart Andersson Palm”, Martin Hårdstedt, ”Uppfattningar om andra världskrigets historia: Svar till Lennart Andersson Palm”. Båda är publicerade i *Historisk tidskrift* 135:4 (2015).

4. Palm (2016) s. 247.

En samtidig världshistoria är en bok där historiska skeden skildras utifrån områdena runt Östersjön, Nordsjön, Medelhavet, Atlanten, Stilla havet och Indiska oceanen. Tanken är att därmed utmana de nationalstatliga projiceringarna bakåt i tiden, till tider då dagens länder och stater inte existerade. För studenter födda på 1990-talet och framåt är det viktigt att inse att vår tids geopolitiska villkor har en mycket kort tid på nacken, och att fram till 1500 var världens handelspolitiska mittpunkt områdena runt Indiska oceanen, inte Europa.

En andra utgångspunkt ges av ordet samtidig i bokens namn. Det syftar på två aspekter. En är att det är samtiden som formulerar frågorna till det förflutna. Vår tids normer och erfarenheter är därför betydelsefulla i historikernas tolkningar.⁵ Det är väsentligt att studenterna blir klara över beroendeförhållandet mellan nu och då, och även inser att ideologiska ramar har betydelse för de tolkningar som görs. Lennart Andersson Palms inlägg bekräftar detta. Ordet samtidig syftar också på det förflutnas parallella processer, samtidigheter, som ibland har varit en följd av kontakter mellan olika samhällen, ibland utvecklats helt oberoende av varandra. Genom att lyfta fram parallella drag är förhoppningen att undvika en oreflekterad exotisering och kanske ideologisering av det förflutna, men också att understryka att det förflutna inte följer några naturlagar. Historiens riktning har inte varit given och förvaltningar, styrelseskick, fördelningsfrågor med mera har inte nödvändigtvis funnit sina bästa lösningar i nutidens Europa.

En tredje bakgrund är det genushistoriska perspektivet. Än har forskningen inte funnit samhällen där kön saknat betydelse för samhällsorganisationen. Det är därför viktigt att klargöra såväl variationer som likheter i både tid och rum i detta avseende. I flertalet samhällen har kvinnor underordnats män, men inte överallt. Gunlög Furs kapitel om den atlantiska världen i *En samtidig världshistoria* redovisar exempelvis andra och tankeväckande förhållanden bland de amerikanska ursprungsfolken.

En fjärde aspekt är bokens kronologi, där *En samtidig världshistoria* ägnar mer utrymme åt de äldsta tiderna i mänsklighetens historia än jämförbara översiktsverk. Historiska perspektiv på olika samhällsprocesser, exempelvis migrationsrörelser, kräver sådan kunskap och det är viktigt

5. Klas-Göran Karlsson & Ulf Zander, *Historien är nu: En introduktion till historiedidaktiken* (2:a reviderade upplagan, Lund 2009).

att studenterna erbjuds den möjligheten. I bokens första del, där Kerstin Cassel varit redaktör, diskuteras olika perspektiv på hur människan blev människa, språkets uppkomst, jordbrukets framväxt, de första städerna och vad gravskicken kan förmedla om det förflutna. Intressant nog är det i fråga om de äldsta tiderna som forskningen förändrats snabbast och mest radikalt på sätt som är starkt förknippade med nutida teknik. Tolkningarna av de arkeologiska fynden och har därför mycket att säga om nuet och vilka frågor om det förflutna vi söker svar på.

En femte punkt gäller valet av författare. Min tanke har varit att välja forskare med stor undervisningserfarenhet och som i sin forskning är koncentrerade på den tid och teman de ombetts att skriva om. På så vis uppfylls bäst högskolelagens krav på att undervisning vid universitet och högskolor skall vara forskningsanknuten. Resultatet är en bok där 41 forskare bidrar med sin kompetens och erfarenhet. Samtidigt medverkar de till att utmana monopolställningen för de amerikanska storsäljarna vid svenska universitet och högskolor. *En samtidig världshistoria* är dock inte fulländad. Studenter som läst boken har till exempel önskat en sammanhållen behandling av flera historiska skeenden. Detta tillgodoses i den nu pågående revisionen då fördjupningstexter tillkommer som särskilt behandlar antikens filosofi och politik, korstågen, renässans och upplysning, industrialiseringen, samt första och andra världskriget. Den sistnämnda texten har skrivits av Klas-Göran Karlsson, vars forskning och undervisning under många år – till skillnad från Lennart Andersson Palms – kretsat.⁶ Palm kan säkert ändå hitta skäl för att kritisera även kommande text, men vare sig i den eller i Martin Hårdstedts kapitel, som mest utförligt behandlar världskrigens kronologi, råder någon som helst tvekan om var ansvaret för andra världskrigets utbrott låg: i det nationalsocialistiska Tyskland.

6. <<http://www.hist.lu.se/person/KlasGoranKarlsson>> och <<http://historiskastudier.gu.se/Personal/larare-forskare/lennartanderssonpalm>> (2016-06-15).